

Nr 23.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 20 december 1946 (nr 781) om kontroll å överlåtelse av vattenkraft; given Stockholms slott den 9 januari 1953.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 20 december 1946 (nr 781) om kontroll å överlåtelse av vattenkraft.

GUSTAF ADOLF.

Herman Zetterberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås att giltighetstiden för 1946 års lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft skall förlängas till och med den 30 juni 1958 eller den tidigare dag Konungen bestämmer.

F ö r s l a g

till

L a g

angående fortsatt giltighet av lagen den 20 december 1946 (nr 781)
om kontroll å överlåtelse av vattenkraft.

Härigenom förordnas, att lagen den 20 december 1946 om kontroll å överlåtelse av vattenkraft, vilken enligt lag den 30 juni 1948 (nr 480) gäller till och med den 30 juni 1953 eller den tidigare dag Konungen bestämmer, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1958 eller den tidigare dag Konungen bestämmer.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 december 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations- och finansdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, fråga om *fortsatt giltighet av lagen den 20 december 1946 om kontroll å överlåtelse av vattenkraft* samt anför därvid följande.

Gällande bestämmelser m. m. I syfte att förebygga spekulering i vattenkraft infördes år 1945 i 1 kap. vattenlagen bestämmelser om skyldighet att under vissa omständigheter låta strömfall tagas i anspråk av annan. Följande år vidtogs ytterligare lagstiftningsåtgärder i samma syfte. Till 1946 års riksdag framlades sålunda proposition (nr 380) med förslag till lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft. Denna proposition blev på hemställen av andra lagutskottet (utlåtande nr 44) bifallen av riksdagen, och den nya lagen utfärdades den 20 december 1946. Lagen trädde i kraft den 24 december 1946 och erhöll tillämpning jämväl å förvärv, som skett före lagens ikraftträdande men efter den 15 november 1946. Lagen gällde förvärv till och med den 30 juni 1948 eller den tidigare dag Kungl. Maj:t bestämde.

Efter närmare utredning (SOU 1947: 81) framlades för 1948 års riksdag i proposition nr 245 förslag till ändringar i vattenlagen, innebärande mera vittgående möjligheter att genom expropriation av strömfall förhindra spekulering i vattenkraft. Samtidigt föreslogs i propositionen förlängning av 1946 års kontrollag till och med den 30 juni 1953 eller den tidigare dag Kungl. Maj:t bestämde. Propositionen bifölls av riksdagen efter tillstyrkande av andra lagutskottet (utlåtande nr 48). De beslutade ändringarna i vattenlagen jämte lag angående fortsatt giltighet av kontrollagen utfärdades den 30 juni 1948. En den 20 december 1946 utfärdad kungörelse rörande tillämpningen av kontrollagen fick även sin giltighetstid förlängd till och med den 30 juni 1953.

1946 års kontrollag innebär, att den som mot vederlag förvärvar rätt till vattenkraft i strömfall, varur i dess helhet vid ändamålsenlig utbyggnad kan uttagas mer än 100 turbinhästkrafter vid normalt oreglerat lågvatten, skall — i den mån Kungl. Maj:t därom förordnar — för kontroll av vederlagets skälighet ofördröjligen göra anmälan om förvärvet hos Kungl.

Maj:t. I denna anmälan skall lämnas upplysning om vederlaget för vattenkraften eller — där vid förvärv av fastighet med tillhörande vattenkraft särskilt vederlag för vattenkraften ej bestämts — om hur stor del av vederlaget i dess helhet som anses belöpa på vattenkraften. Vidare skall tillhandahållas de handlingar och uppgifter, som erfordras för prövning av vederlagets skälighet. Om anmälan icke inkommer, äger Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, införskaffa erforderliga uppgifter. Finnes vederlaget för vattenkraften ej vara skäligt, äger Kungl. Maj:t eller myndighet, som nyss sagts, föreskriva den nedsättning som därav påkallas. Utfäst vederlag får ej givas eller mottagas innan skäligheten av vederlaget blivit prövad. Vid nedsättning av vederlaget äger överlåtaren frånträda överlåtelseavtalet, därest han underrättar förvärvaren därom senast två månader efter erhållen del av nedsättningsbeslutet. De nu angivna bestämmelserna rörande rätt till vattenkraft skall äga motsvarande tillämpning å aktie i bolag eller andel i handelsbolag eller förening, vars huvudsakliga tillgång utgöres av rätt till vattenkraft. Underlåtenhet att göra föreskriven anmälan, avgivande av medvetet oriktig uppgift vid anmälningskyldighetens fullgörande samt erläggande eller mottagande av vederlag, innan skäligheten därav prövats, eller av högre vederlag än som funnits skäligt straffas med dagsböter eller fängelse. Lagen äger icke tillämpning å förvärv från eller för kronan eller från konkursbo eller å exekutiv auktion.

Genom den förut omnämnda kungörelsen har Kungl. Maj:t förordnat, att lagen skall äga tillämpning å förvärv efter den 15 november 1946 i Norrland eller Kopparbergs län, att anmälan skall ingivas eller insändas till kommunikationsdepartementet samt att vederbörande inskrivningsdomare ofördröjligen skall underrätta sagda departement om ansökningar om lagfart å fastighet, vartill hör rätt till vattenkraft, som avses i kungörelsen, samt om ansökningar om in-teckning till säkerhet för dylik rätt.

Beträffande de närmare motiven för 1946 års kontrollag må hänvisas till propositionen 1946: 380 och andra lagutskottets utlåtande 1946: 44.

I det förut berörda kommittéförslag, som låg till grund för 1948 års proposition (SOU 1947: 81), uttalades, att kontrollagen under den tid den varit i kraft haft en god verkan och att några mera betydande svårigheter vid dess tillämpning ej syntes ha yppat sig. Någon anledning till erinran mot lagens lydelse föreläge enligt kommitténs mening icke. Vidkommande förlängningen av lagen ställde kommittén frågan, huruvida lagen borde göras permanent eller om förlängningen borde ske på begränsad tid. Rörande detta spörsmål anförde kommittén:

Det förefaller icke osannolikt, att spekulationen i vattenkraft kommer att fortfara under ej obetydlig tid framåt, därest icke nödiga åtgärder vidtagas. Detta skulle i och för sig tala för lämpligheten av det förra alternativet. Dessutom kan det måhända sägas att en permanent lag har större psykologisk verkan än en lag som för sitt fortbestånd kräver särskilt förlängningsbeslut.

Å andra sidan bör beaktas, att kontrollagen har karaktären av en full-

maktslag. Sådana lagar, vilka i regel tillkomma i tider, då krisförhållanden råda, bruka ej erhålla giltighet för längre tid än de omständigheter, vilka påkallat lagstadgandena, prövas fortfarande vara för handen. Det är tänkbart, att — i likhet med vad redan synes ha varit fallet i Svealand och Götaland — även i Norrland möjligheterna till spekulation i vattenkraft komma att inom icke alltför lång tid avsevärt reduceras. Därmed skulle också behovet av kontrollagen minskas i motsvarande mån.

Vid övervägande av skälen för det ena eller andra alternativet har kommittén funnit det lämpligast att välja en medelväg, nämligen förlängning på begränsad tid, dock längre än som är brukligt för fullmaktslagar. Kommittén föreslår sålunda, att kontrollagen förlänges i första hand till den 1 juli 1953 och därefter på fem år i sänder, så länge risk för spekulation i mera betydande omfattning finnes föreligga.

Kommittén framhöll även, att den blivande utformningen av bestämmelserna om realisationsvinstbeskattning kunde komma att inverka på bedömandet av spörsmålet om kontrollagens fortsatta behövlighet.

I anslutning till kommitténs sistnämnda uttalande må anmärkas, att nya bestämmelser om beskattning av realisationsvinst antagits vid 1951 års riksdags höstsession (propositionen nr 170 och bevillningsutskottets betänkande nr 62). Dessa bestämmelser (se 35 § kommunalskattelagen i lydelse enligt lag den 30 november 1951) innebära i fråga om realisationsvinster i allmänhet ingen förändring av den förut gällande tidsgränsen för skatteplikt. Den gräns är liksom förut tio år för fast egendom och tomträtt samt fem år för lös egendom. Beskattningen skall dock ske efter en fallande skala på det sätt, att vinsten beskattas i sin helhet, om viss kortare tid förflutit mellan förvärv och föryttring, och därefter till allt mindre del ju närmare periodens slut avyttringen sker. Särskilda regler gäller emellertid beträffande realisationsvinst vid avyttring av strömfall eller rättighet till vattenkraft. Tidsgränsen för skatteplikt har här utsträckts så att skatteplikt för realisationsvinst skall föreligga, därest avyttring sker inom femton år efter förvärvet. Även beträffande dylika vinster skall dock beskattning ske efter en fallande skala.

Rörande tillämpningen av 1946 års kontrollag kan nämnas att anmälan om förvärv enligt lagen hittills skett i genomsnitt i ett tjugotal fall om året. Nedsättning av avtalat vederlag har ägt rum endast i tre fall under lagens hittillsvarande giltighetstid.

Promemoria med förslag om fortsatt giltighet av 1946 års lag. Inom justitiedepartementet har upprättats en den 10 oktober 1952 dagteknad promemoria angående fortsatt giltighet av 1946 års lag. I promemorian framhålles, att lagen inginge såsom ett led i ett flertal olika åtgärder med syfte att effektivt förhindra spekulation i vattenkraft. Dylika åtgärder vore alltjämt behövliga, även om största delen av den utbyggnadsvärda vattenkraften numera befunde sig i statens hand eller på andra fasta händer. De skärpta bestämmelserna rörande beskattningen av realisationsvinst vid försäljning av strömfall eller rättighet till vattenkraft, vilka genomförts vid 1951 års riksdag, gjorde icke lagen överflödig. Laggen syntes därför från och med den

1 juli 1953 böra förlängas under ytterligare en femårsperiod eller alltså till och med den 30 juni 1958.

Vid promemorian har fogats förslag till *lag angående fortsatt giltighet av lagen den 20 december 1946 (nr 781) om kontroll å överlåtelse av vattenkraft*.

Yttranden över promemorian. Över promemorian med därvid fogat lagförslag har efter remiss yttranden avgivits av kammarkollegiet, vattenfallsstyrelsen, riksförbundet landsbygdens folk, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund, svenska vattenkraftföreningen och Sveriges lantbruksförbund.

Det i promemorian framlagda förslaget om förlängning av giltighetstiden för 1946 års lag tillstyrkes eller lämnas utan erinran av samtliga de hörda remissinstanserna med undantag av riksförbundet landsbygdens folk.

Vattenfallsstyrelsen, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund och Sveriges lantbruksförbund ansluter sig till förslaget utan närmare kommentarer.

Kammarkollegiet ger uttryck för en viss tvekan rörande behovet av fortsatt giltighet av lagen. Någon praxis, som kunde tjäna till ledning för prisbildningen förefölle knappast ha utbildats, då nedsättning av avtalat vederlag ägt rum endast i en ringa bråkdel av förekommande fall. Lagens betydelse behövde dock icke vara uttömd därmed, utan den kunde ha en allmän preventiv verkan, som icke komme till synes på annat sätt än att endast skäliga priser avtalades. Vid bedömande av lagens nytta syntes å andra sidan böra beaktas att värderingen av vattenkraft kunde ske och i praktiken också merendels skedde efter objektiva grunder, nämligen kostnaderna för fallets utbyggnad, den sannolika tidpunkten för utbyggnaden och priset på elektrisk kraft, allt faktorer, som medgäve en beräkning av råkraftens värde med en relativt tillfredsställande grad av säkerhet. Möjligheten att förvärva vattenkraft i spekulativt syfte vore numera väsentligt mindre än vid den tidpunkt, då lagen kommit till, sedan en allt större andel av strömfallen kommit på fasta händer och beträffande återstoden tidpunkten för utbyggnaden någorlunda kunde förutses. Vid bedömande av lagens värde finge icke heller förbises att förvärv av vattenkraft kunde i avbidan på vattendomstolens byggnadstillstånd ske i sådan form att varken lagfart eller servitutsinteckning komme i fråga, varför tillämpningskungörelsens kontrollföreskrifter i dylika fall icke fungerade. Effekten av kontrollagen kunde med beaktande av de anförda omständigheterna antagas bli skäligen ringa. En viss konkurrens syntes emellertid föreligga om återstoden av den högvärdiga vattenkraft, som icke placerats på fasta händer. Lagen kunde i någon mån verka återhållande på denna och ha en viss prisdämpande effekt. Några skadliga verkningar av dess bibehållande syntes å andra sidan ej kunna befaras, bortsett från det besvär och den omgång en kontrollagstiftning av förevarande art alltid orsakade. Med hänsyn därtill hade kollegiet icke någon erinran mot att lagens giltighetstid förlängdes med ytterligare fem år.

Svenska vattenkraftföreningen vidhåller sin tidigare deklarerade uppfattning, att lagen vore onödig, men uttalar å andra sidan, att tillämpningen av

lagen under de senaste åren icke givit föreningen anledning att nu anföra erinran mot dess bibehållande under ytterligare en femårsperiod.

Det enda avstyrkande yttrandet har som nämnts avgivits av *riksförbundet landsbygdens folk*. Förbundet framhåller att den direkta anledningen till 1946 års lag varit ett mycket flagrant exempel på spekulation. Enligt förbundets kännedom hade motsvarande fall därefter icke förekommit och skulle knappast ha kunnat förekomma, även om lagen ej varit gällande. Den praktiska betydelsen av lagstiftningen vore därför mycket begränsad. De höga priser, som eventuellt kunde erhållas vid överlåtelse av vattenkraft, måste också i ytterst ringa utsträckning kunna inverka på kostnaderna för kraftproduktionen. Därtill komme även det förhållandet, att den på fria händer befintliga vattenkraften med största säkerhet ej uppginge till ens fem procent. Den under år 1951 införda skärpningen av realisationsvinstbeskattningen bidroge i icke ringa mån till att motverka spekulation i vattenkraft.

Departementschefen. Efter tillkomsten av 1946 års lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft har möjligheterna till spekulation i strömfall och kraft blivit minskade även genom andra statliga åtgärder. Handeln med dessa utomordentligt viktiga naturtillgångar bör dock fortfarande hållas under uppsikt. Jag vill därför i överensstämmelse med det i promemorian framlagda förslaget, vilket vunnit anslutning i nästan alla remissyttrandena, förorda att lagens giltighetstid förlänges ytterligare fem år eller till och med den 30 juni 1958. Liksom hittills bör dock Kungl. Maj:t ha befogenhet att förordna om upphävande av lagen vid en tidigare tidpunkt.

Erfarenheterna av lagens tillämpning synes ej ha givit anledning att föreslå några ändringar i dess utformning.

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag angående fortsatt giltighet av lagen den 20 december 1946 (nr 781) om kontroll å överlåtelse av vattenkraft*.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslaget, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar,¹ måtte för det i § 87 regeringsformen angivna ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Harriet Stangenberg.

¹ Bilagan, vilken är av samma lydelse som det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 9 januari 1953.

N ä r v a r a n d e :

justitieråden NISSEN,
HELLQUIST,
KARLGREN,
regeringsrådet ECKERBERG.

Enligt lagrådet den 5 januari 1953 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 19 december 1952, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag angående fortsatt giltighet av lagen den 20 december 1946 (nr 781) om kontroll å överlåtelse av vattenkraft*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av e. o. hovrättsassessorn Per Bergsten.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Olle Lundberg.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 januari 1953.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations- och finansdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, lagrådets den 9 januari 1953 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 19 december 1952 remitterade förslaget till *lag angående fortsatt giltighet av lagen den 20 december 1946 (nr 781) om kontroll å överlåtelse av vattenkraft*.

Med förmålan att förslaget av lagrådet lämnats utan erinran hemställer föredraganden, att förslaget måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdna hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Olle Lundberg.